

"DŽAINISM ON VABAMEELSETE JA ARUKATE USK",

HARRI INTS

Sõnumitooja nr. 7 (31), juuli 1990

ütleb pandit Duli Candra Jain, kes praegu elab Ameerikas ja kelle artikkel "Elu, vabadus ja püüd õnnele džainismis" ilmus ajakirja "India" (v. k.) 1989. aasta viimases numbris.

Džainausk nagu budismgi tekkis Indias u. IV saj. e.Kr., ajajärgul, mil India kääris vaimselt ja aarjalaste muistse brahmanismi rüpes sündisid uued "ketserlikud" õpetused.

Džainismi rajajaks peetakse legendaarset pühakut Vardhamana Mahāvīrat (599.–527. a. e.Kr.), kelle epiteedi Džina (*jina* – võitja) järgi on usund oma nime saanud. Hiljem hakati Võitjateks hüüdma peale Bhagavat Mahāvīra ja Bhagavat Šākjamuni ka teisi vägevaid pühakuid.

Džainism tunnistab teovilja (*karmaphala*) seadust ja taassünniõpetust, kuid eitab Loojat Issandat (sanskrit. *nirīśvaravāda* – "jumalata õpetus"). Džainafilosoofia aluseks on õpetus tattvatest (*tattva* – tõde, tegelikkus, olemus), s. t. sõltumatutest "miskitest", mis on just need, mis nad on. Peamised neist on Džiiva (*jīva* – eluolemus, hing) ja adžiiva (kõik see, mis ei ole džiiva). Materiaalne maailm on adžiiva eriliik, mida iseloomustab kombatavus, kuuldavus, haistetavus, maitstavus ja nähtavus. Džiiva põhiomaduseks on meel. Nähtumuslik maailm on muutuv, alguse ja lõputa, ta pole ei loodud ega loodav. Aatmanit (surematut *Iset*) kui absoluuti džainismis eitab. Džiivasid on määratu hulk, mõned neist on parajasti kehastunud, mõned mitte. Iga konkreetne džiiva on kõiketeadev, kõikjale tungiv ja kõikvõimas, kuid hinge võimalusi piirab keha, milles ta on kehastunud. Seega on kõik olendid võrdsed ja vägivald suurim kuritegu.

Džiiva siht on mokša, s. t. vabanemine keha piiratusest. Selleks on vaid üks tee – pidev järjekindel enesetäiustamine läbi loendamatu taassünnide. Enesetäiustamine tähendab sallivuse, vägivallatuse arendamist, askeesi rakendamist igapäevaelu kõikvõimalikes olukordades. Suur abi on pühakute – tīrthankarade – austamisest, milles sisenebki džainistlik kultus. Ilmalikud džainistid peavad tingimusteta vältima kavatsuslikku vägivalda (*ahim*□*sā* – vägivallatus), mungad aga, andes mitmesuguse raskusastme töotusi, peavad vältima ka kõiki ülejäänud vägivaldaliike (tahtmatu, tegevusaladest sündiv ja kaitsev vägivald).

Õigus elule, isikuvabadusele ja õnnele on peamised võõrandamatud inimõigused. Samamoodi arvab ka džainism. Duli Candra Jain ütleb, et religioon on eluteadus, sest usu kaudu saab määratleda, mis on elu, vabadus ja õnn, ning leida seeläbi tee nendeni.

Elu, vabaduse ja õnne määratlused sõltuvad maailmavaatest (*daršana*), enese ja maailma tundmisest (*jñāna*) ja elukogemusest (*cāritra*). Džainausk väidab, et meie taju, teadmised ja tegutsemine peavad olema arukad, sest maailm on vastuoluline ja ühe vabadus sageli piirab teiste vabadust. Paljudele küsimustele ei olegi ühetähenduslikku vastust. Džainistlik filosoofia – sjaadvaada – väidab, et meie kasutuses on vaid suhteline tõde. Otsustuste tegemiseks tuleb mistahes asja vaadelda võimalikult erinevatest seisukohtadest, arvestades teiste arvamusi ja vältides sellega vastandlike huvide kokkupõrkamist. Duli Candra Jain ütleb, et niisugune vaadete paljususe ja suhtelisuse printsiip on rakendatav ka religioossete vaadete puhul: **ükski raamat ei sisalda, ükski õpetaja ei tea ega õpeta absoluutset tõde**. Tõsi, džainism väidab, et on olnud inimesi, kelle teadmine (*jñāna*) hõlmab ülimalt tõde, kuid tänapäeval selliseid inimesi pole. Suhtelisuse printsiip õpetab väärama pimedat usku. Sjaadvaada käsib kogeda ja hoolikalt uurida ümbritsevat maailma, õpetab südametunnistuse järgi orienteeruma valitsevates oludes ja pärast nii enese kui teiste arvamuste arvestamist otsustama hea ja halva üle. See on skeptiline ja kriitiline lähenemine iseendale, maailmale ja oma probleemidele.

Anname sõna Duli Candra Jainile:

"Nooruses õpetati mulle palvesõnade kordamist. Mind harjutati küllastama iga päev enne hommikusööki templit, lugema pühakirja ja võtma osa religioossetest vestlustest. Usk nägi meile ette juua vaid läbi tiheda riide kurnatud vett, hoiduda putukate tapmisest ja kahju tekitamisest kellele tahes, tarvitada vaid taimetoitu, vältida leiva ja teravilja söömist pärast päikese loojangut. Džainistile on keelatud mängida hasartmänge, tarvitada alkoholi ja uimasteid. Meid õpetati järgima usupühaid, nagu vaimse selginemise püha, Bhagavat Mahāvīra sünnipäev, tuled püha. Järgisin neid reegleid meelsasti ja tundsin sellist naudingut. Juhised aitasid mul kujutada isiklikku ettekujutust vooruslikust elust. Kõik Indias kasvanud on selle läbi teinud. Peame mõtlema, kuidas õpetada sellisteks oma lapsi siin Ameerikas. See on meie kohus ja peab saama osaks meie usust. Loomult nutikas ja võõrale kultuurile aldis noorsugu lööb kahtlema meie religiooni ideede ja tavade ratsionaalsuses. Džainism on aga oma olemuselt mõistuspärane religioon ja meil pole raske anda terviklikku pilti usust, mis ei räägi vastu tervele mõistusele. Kuid see on võimalik võid siis, kui ütleme lahti nendest traditsioonilistest tavadest, mis tegelikult lähevad vastuollu džainistliku vaimuga."

Pandit Duli Candra Jain hakkas teisest-kolmandast klassist käima džainistlikus usukoolis, kus talle tutvustati džainausu algtõdesid. Tavakoolis õpetati matemaatikat, füüsikat, ajalugu, geograafiat ja tutvustati teisi religioone. Sel moel hakkas vähehaaval kujustuma arusaam elust, vabadusest ja õnnest. Džainism õpetab, et meie arusaamad muutuvad vastavalt meie enese, ümbruse, aja ja kogemuste muutumisele.

"On ükskõik, kuidas pandit Daya Candra Jain Šāstri mind väikeses Indias külakeses õpetas – religioossed tavad peavad otsekui vesi kiirevooluses ojas uuenema vastavalt ajale ja asjaoludele."

"Lapsepõlves uskusin iga sõna džainistlikus pühakirjas tõeks ja usaldusväärseks. Nüüd mõistan, et

sajandite vältel anti pühi tekste suust suhu ja alles palju hiljem pandi need kirja. *Sain teada, et karma sunnib läbima olemise, elu ja surma ringe, et maitseme oma tegude vilju, et palvuste, pühakirja õppimise, religioosete tavade järgmise ja muu säärase abil võib parandada oma ainelist seisundit praeguses ja tulevases elus ning täielikult vabaneda karma toimest. Nüüd mõistan, et lihtsalt osalus religioossetes rituaalides ilma pingsa süüvimiseta asjade olemusse ja teadmiseta ei vii vaimsele täiusele. Usuline tava või heategevuslik toiming, mis on ajendatud omakasupüüdlikest eesmärkidest, ahnusest, salakavalusest, upsakusest või vihast, on vastuolus usu vaimuga."*

Teaduse ja religiooni edenedes tekib inimestel palju küsimusi. Nii ka džainistidel.

"Mõned arvavad, et Jumal tasub meile tegude järgi. Kas karma täidab džainismis Jumala osa? Mõnes usundis väidetakse, et Jumal andestab meile meie patud. Kas mineviku karmast saab vabaneda? Tobedate tegudega suurendame soovimatut karma koormat. Kas sellest on võimalik vabaneda heategevuse abil? /.../

*Kuni kohtumiseni Phul Candra Jain Siddhāncāryaga, keda pean suurimaks asjatundjaks karmateooria alal džainismis, mõtlesin, et kõikvõimsa Jumala asendus karmaaga on mõttetu. Vestluste tulemusena temaga hakkasin karmateooriat mõistma: **karmad sünnivad meie tunnetest ja emotsioonidest."***

Kui muudame oma tundeid ja valitseme neid, on võimalik muuta teovilju (*karmaphala*). Vägev seemise rõõmu tunne on karma vili. Ainelised hüved ei pruugi seda olla, sest sageli ei anna need tõelist püsivat rõõmu. Arutud füüsilised teod annavad vaimseks arenguks väga vähe. Hõlptulu eesmärgil tehtavad teod on vääritud, sest ebasiiras palve, silmakirjalik heategevus ja paastumine ei hävita soovimatut karma vilju. Sellest on rääkinud Ācārya Kundakund.

Džainistlik karmateooria tugineb ettekujutusele džiiivast, kes ei sõltu ühestki mistahes jumalikust olendist, sest džiiiva võib karmat valitseda ja kulgeda vaimse täiustumise kulgu.

Džainade meelest on elu mõtteks vaimne täiustumine, ei üksnes aeline heaolu. Vabaduse mõiste laieneb kõigile: **keegi ega miski ei saa kedagi sundida uskuma mida tahes. Igaüks on vaba tegema valikut.** Ja igaüks on vaba arutlema nii, nagu talle õigem näib. Duli Candra Jain nimetab seda tõeliseks ratsionalismiks. **Õnn peitub füüsilise ja vaimse vägivalda puudumises.** Vihkamine, ahnus, upsakus ja riikalikkus kahjustavad meelt, s. t. nad on vägivald meie oma vaimu kallal ja kõigi õnnetuste peapõhjus.

Džainismis on kaks traditsioonilist voolu: range askeetlik *digambara* (nn. "ilmakaartesse rõivastunute") suund ning vähem range ja filosoofilisem *svetambara* ("valge rüü kandjad"). Rikkalik džainistlik kirjandus on budistlikust allegoorilisem. Džainism individualistliku õpetusena ei saanud kujuneda maailmasundiks ja seda polnud tarviski. Džainade usk avaldas suurt mõju India kunstile ja eetikale. Tänapäeval arvatakse džainausu pooldajaid olevat üle kolme miljoni ja seda peamiselt Gudžarati ja Mahāraštra kaupmeeskonna hulgas. Siinkohal võiks väikese meelemänguna meenutada, et pühak Mahātma Gandhi, usutunnistuselt küll hindu, oli rahvuselt gudžarati.

Duli Candra Jain ütleb, et **õnne saavutamiseks tuleb olla kõrgemal ainelisest hüvest, enesekesksetest huvidest, peab arvestama teiste vaadetega, arendama jaatavat eluhoiakut ja inimesi aidates tooma neile kasu.**

Džainistlikud templid on rõõmsameelsed, valgusküllased ja väga rikkalikult kaunistatud.